

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

AYDIN TATLAV - TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no:50692/99)

KARARIN ÖZET ÇEVİRİSİ

STRAZBURG

2 MAYIS 2006

**NİHAİ
2 Ağustos 2006**

İşbu karar Sözleşme'nin 44 § 2. maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecek olup şekli bazı düzeltmelere tabi tutulabilir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti aleyhine açılan 50692/99 başvuru no'lu davanın nedeni, Türk vatandaşı Erdoğan Aydın Tatlav'ın (Başvuran) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) 7 Ağustos 1999 tarihinde, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Sözleşmesi'nin (AİHS) 34. maddesi uyarınca yapmış olduğu başvurdur. Başvuran, İstanbul Barosu avukatlarından F. İlkiz tarafından temsil edilmektedir.

OLAYLAR

1957 doğumlu başvuran İstanbul'da ikamet etmektedir.

Gazeteci olan başvuran, beş cilt olarak yayımlanan “İslamiyet Gerçeği” adlı kitabın yazarıdır. “Kur'an ve Din” başlığı taşıyan birinci cildin ilk baskısı, 1992 yılı Kasım ayında yayınlanmıştır. 1996 yılı Ekim ayında, Kur'an'ın eleştirel yorumunu ve tarihsel incelemesini yapan sözkonusu cildin yüz doksan altı sayfalık beşinci baskısı çıkmıştır.

Dört yılda kitabın toplam 16.500 nüshası basılmıştır.

N.K. isimli bir şahsın Şişli Savcılığı'na yaptığı ihbarın ardından, başvuran Ankara Cumhuriyet Başsavcısı tarafından sorgulanmıştır. Başvuran, kitabın 1992 yılında çıktığını ve ilk dört baskısının hiçbirisi hakkında soruşturma yapılmadığını ileri sürmüştür.

Ankara Cumhuriyet Başsavcısı, 9 Haziran 1997 tarihli iddianameyle Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 175§3 maddesi gereğince başvurunu “dinlerden birini tahkir etmek amacıyla yayın yapmakla” suçlamıştır.

Başvuran, Asliye Hukuk Mahkemesi önünde aleyhinde yapılan suçlamalara itiraz etmiştir. Başvuran, kitabının dinler ve peygamberler hakkında yapılan bilimsel bir kitap olarak okunması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca başvuran, kitabın önsözünde kişilerin inançları ve din adına Devlet'i yönetme olgusu arasında kesin bir ayırım yapıldığını ve inancın değil dine dayalı siyasetin eleştirisini yaptığını belirtmektedir.

Ankara Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 2. Ceza Dairesi, 19 Ocak 1998 tarihli kararla başvurunu on iki ay hapis ve 840.000 Türk Lirası (TL) para cezasına çarptırmıştır. Mahkeme hapis cezasını para cezasına çevirerek, başvurunu 2.640.000 TL “ağır” para cezasına çarptırmıştır.

Başvuran, kararın temyizine gitmiştir. Başvuran temyiz gerekçelerinde ifade özgürlüğü hakkını dile getirmiştir.

Yargıtay, 9 Şubat 1999 tarihli nihai kararında ilk derece mahkemesinde verilen kararı onamıştır.

Ankara Asliye Hukuk Mahkemesi İkinci Dairesi, 21 Temmuz 2004 tarihinde Adli Sicil Kanunu'nun 8. maddesi gereğince başvuranın mahkumiyetinin adli sicil kaydından silinmesi kararı almıştır.

HUKUK AÇISINDAN

I. AİHS’NİN 10. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

Başvuran, verilen cezai mahkumiyet kararının AİHS’nin 10. maddesi tarafından öngörüldüğü şekliyle ifade özgürlüğü hakkını ihlal ettiğini iddia etmektedir.

Hükümet, bu sava itiraz etmektedir. Hükümet, *Otto-Preminger-İnstitut-Avusturya* kararına (20 Eylül 1994 tarihli karar) atıfta bulunarak, ahlakın ve başkalarının haklarının korunması meşru amaçları ile orantılı olan dava konusu müdahalenin, Devlet’in takdir payı olarak değerlendirilmesi gerektiğine kanaat getirmektedir.

AİHM, dava konusu mahkumiyet kararının AİHS’nin 10§1 maddesi tarafından korunan ifade özgürlüğü hakkının başvuran tarafından kullanılmasına müdahale oluşturduğu konusunda tarafların mutabık olduğunu not etmektedir. Aynı şekilde müdahalenin kanun tarafından öngörüldüğüne ve 10§2 maddesi uyarınca kamu düzeninin, ahlakın ve başkalarının haklarının korunması gibi meşru amaçlar güttüğüne de itiraz edilmemektedir. AİHM bu değerlendirmeyi kabul etmiştir. Ancak, uyuşmazlık müdahalenin “demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığı” sorusu üzerinedir.

AİHM, *Handyside-Birleşik Krallık* (7 Aralık 1976 tarihli karar) ve *Fressoz ve Roire-Fransa* (no: 29183/95) kararlarında açıkladığı şekliyle 10. maddeye ilişkin içtihadından çıkan temel ilkeleri hatırlatmaktadır. İfade özgürlüğü, kişilerin her birinin gelişimi ve ilerlemesi için gerekli başlıca şartlardan biri olan demokratik toplumun en önemli temellerinden birini oluşturmaktadır. 10. maddenin 2. paragrafı saklı kalmak kaydıyla, sadece lehte olduğu kabul edilen veya zararsız veya ilgilenmeye değmez görülen “haber” veya “düşünceler” için değil, aynı zamanda kırııcı, çarpıcı veya rahatsız edici olanlar için de geçerlidir.

10. maddenin 2. paragrafının da kabul ettiği gibi, sözkonusu özgürlüğün uygulanması konusu görev ve sorumluluklar içermektedir. Bunlar arasında dini inançlar bağlamında, diğerleri için saygısız ve nedensiz olarak kırııcı olan ifadelerden sakınma zorunluluğu yer alabilir (Bkz. örneğin *Otto-Preminger-İnstitut ve Murphy-İrlanda*, no: 44179/98).

AİHM, AİHS tarafından güvence altına alınan hak ve özgürlüklere getirilen sınırlandırmaların “demokratik toplumda gerekli olup olmadığını inceleyerek, Sözleşmeciler Devletler’in kesin ama sınırsız olmayan takdir payından faydalandıklarını birçok kez beyan etmiştir (*Wingrove-Birleşik Krallık*, 25 Kasım 1996 tarihli karar). Dini inançlara yapılan saldırılar konusunda başkalarının haklarının korunmasına bağlı yaptırımların Avrupa ülkelerinde tek bir anlayışa bağlı olmayışı, ahlak ya da din konularında kişisel inançları incitebilecek alanlarda ifade özgürlüğünü düzenlerken, Sözleşmeciler Devletler’in takdir payını genişletmektedir (Bkz. örneğin *Otto-Preminger-İnstitut ve Murphy-İrlanda*).

Dolayısıyla bir Devlet, başkalarının düşünce, inanç ve dinlerine saygı ile bağdaşmadığı düşünülen haber ve fikirlerin iletilmesi de dahil olmak üzere bazı tutumları cezalandırmayı amaçlayan tedbirleri almanın gerekli olduğu kanaatine varabilir (Bkz. 9.

madde bağlamında, *Kokkinakis-Yunanistan*, 25 Mayıs 1993 tarihli karar ve *Otto-Preminger-Institut*). Ancak kısıtlamanın AİHS ile bağdaşıp bağdaşmadığı konusunda nihai olarak karar verme görevi AİHM'nin üzerine düşmektedir. AİHM, bu görevi dava koşullarında müdahalenin “zorunlu sosyal ihtiyaca” cevap verip vermediğini ve “hedeflenen meşru amaçla orantılı” olup olmadığını değerlendirerek yerine getirmektedir (*Wingrove ve Murphy*).

AİHM'nin karşı karşıya kaldığı sorun, iki temel özgürlüğün uygulanmasına yönelik çelişkili çıkarların karşılaştırılmasını gerektirmektedir. Bir yandan başvuran için dini doktrin hakkındaki fikirlerini halka iletme hakkı ve diğer yandan diğer insanların düşünce, inanç ve dini özgürlüklerine saygı duyulması hakkı sözkonusudur (*Otto-Preminger-Institut*).

Çoğulculuk, hoşgörü ve yeni fikirlere açık olma “demokratik toplumun” özelliklerindendir (*Handyside*). İster dini çoğunlukta yada azınlıkta bulunsun, kendi dinini ortaya koyma özgürlüğünü kullanmak isteyenler, makul olarak bunu eleştirenlerden uzak bir şekilde yapmayı beklememelidirler. Sözkonusu kişiler, dini inançlarının başkaları tarafından reddedilmesini ve hatta başkaları tarafından inançlarına aykırı doktrinlerin yayılmasını hoşgörüyle karşılamalı ve kabul etmelidirler (*Otto-Preminger-Institut*).

Bu davada AİHM kitabın içeriği konusunda, mahkumiyet kararında anılan bölümlerin sert eleştiri dozunda olduğunu gözlemlemektedir. Başvuran, genel olarak dinin, sosyal haksızlıkları “Tanrının isteği”ymiş gibi belirterek meşrulaştırma etkisinin bulunduğunu ileri sürmektedir. Burada sosyo-politik alanda inançsız bir kimsenin din hakkındaki eleştirel bakış açısı sözkonusudur. Ancak AİHM, kitaptaki dava konusu sözlerde ne inananların doğrudan kişiliğini hedef alan aşağılayıcı bir ton, ne de kutsal sembollere özelliklere Müslümanlara hakarete varan bir saldırı gözlemlemektedir. Kuşkusuz inananlar, dinleri bakımından az da olsa iğneleyici olan bu eleştiriden rahatsızlık duyabilirler (Bkz. *a contrario* İ.A.-Türkiye, no: 42571/98).

Ayrıca AİHM, dava konusu kitabın ilk kez 1992 yılında yayınlandığını ve beşinci baskının yapıldığı 1996 yılına kadar hiçbir soruşturmanın açılmadığını not etmektedir (Bkz. *Öztürk-Türkiye*, no: 22479/93). Bunun yanısıra AİHM, bir kişinin yaptığı ihbarın Savcılığın cezai soruşturma başlatmasına neden olduğunu tespit etmektedir.

AİHM, başvuran aleyhinde verilen on iki ay hapis cezasının çok cüzi miktardaki para cezasına çevrildiğini gözlemlemektedir. Ancak özgürlükten mahrum bırakma cezası riski taşıyan cezai mahkumiyetin, yazar ve yayıncıları dinle bağdaşmayan düşünceleri yayınlamaktan alıkoyma etkisi olabilir ve hatta bu cezai mahkumiyet kararı demokratik toplumun sağlıklı bir şekilde gelişmesi için gerekli çoğulculuğun korunmasına engel teşkil edebilir.

Dolayısıyla AİHM, bu davada, dava konusu yayının yapıldığı dönemde incelenen müdahalenin “izlenen meşru amaçla orantılı” olarak değerlendirilmesini sağlayan “kaçınılmaz sosyal bir ihtiyaç”ın var olduğunun ortaya konulmadığına kanaat getirmektedir.

Dolayısıyla AİHM, AİHS'nin 10. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır (Bkz. *Giniewski-Fransa*, no: 64016/00).

II. AİHS'NİN 6Ş1 MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

Başvuran, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın esas hakkındaki tebliğnamesinin tebliğ edilmemesinden şikayetçi olmaktadır. Başvuran AİHS'nin 6§1 ve 3 -b maddesinin ihlal edildiğini ileri sürmektedir.

Hükümet, başvuranın Yargıtay önünde yapılan duruşma sırasında Cumhuriyet Başsavcısının tebliğnamesine cevap verme olanağının olduğunu ileri sürmektedir.

Başvuran, davayı dosya üzerinden inceleyen sözüedilen mahkeme önünde hiçbir duruşmanın yapılmadığını ileri sürmektedir.

Yargıtay önünde duruşma yapılmadığını tespit eden AİHM, *Göç-Türkiye* (mutatis mutandis no: 36590/97) kararında vardığı sonuca aykırı bir karar almak için hiçbir neden görmemektedir.

Dolayısıyla AİHM, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın tebliğnamesinin başvurana tebliğ edilmemesinden dolayı AİHS'nin 6§1 maddesi ihlal edildiği kanaatine varmıştır.

III. AİHS'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI HAKKINDA

A. Tazminat

Başvuran, ödediği para cezasının geri ödenmesini istemektedir. Ayrıca başvuran, kitabın 1998 yılında çıkacak altıncı baskısının hazırlandığını, ancak mahkumiyet kararından dolayı çıkarılamadığını ileri sürmektedir. Çıkarılabileceğini umduğu, ancak mahkumiyet kararından dolayı gerçekleştirilemeyen diğer üç baskıya dayanarak hesap yapan başvuran, maddi tazminat olarak 59,4 milyar Türk Lirası istemektedir. Son olarak başvuran, mahkumiyetinden dolayı uğradığı manevi zararının rakam belirtmeksizin telafi edilmesini istemektedir.

AİHM, 19 Ocak 1998 tarihli kararla başvurana verilen para cezasının AİHS'nin 10. maddesi alanında tespit edilen ihlalin doğrudan sonucu olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla başvurana ödediği miktarın tamamının geri ödenmesi kararını almak uygun olacaktır. AİHM maddi tazminat talebinin geri kalan kısmının kurgudan ibaret olduğunu ve rakamsal olarak belirtilen talebin delillerle kanıtlanmadığını tespit etmektedir.

AİHM, manevi tazminat konusunda başvuranın dava koşullarından dolayı bir takım sıkıntılar duyulabileceğine kanaat getirmektedir.

AİHM hakkaniyete uygun olarak ve uğranılan maddi ve manevi zararları gözönüne alarak, başvurana 3.000 Euro ödenmesinin uygun olacağına kanaat getirmektedir.

B. Masraf ve Harcamalar

Başvuran, AİHM önündeki başvurusu çerçevesinde posta ve fotokopi masraflar için 81.000.000 TL (yaklaşık 50 Euro) ve ulusal mahkemeler önünde yaptığı mahkeme masraflarının yani 210.000 TL (2 Euro) istemektedir.

AİHM, bu isteğin makul olduğuna kanaat getirmekte ve başvurana masraf ve harcamalar için 52 Euro ödenmesine karar vermektedir.

C. Gecikme Faizi

AİHM, Avrupa Merkez Bankası'nın marjinal kredi kolaylıklarına uyguladığı faiz oranına üç puanlık bir artışın ekleneceğini belirtmektedir.

BU GEREKÇELERE DAYALI OLARAK AİHM OYBİRLİĞİYLE,

1. AİHS'nin 10. maddesinin ihlal edildiğine;
2. AİHS'nin 6§1 ve 3 –b maddesinin ihlal edildiğine;
3. a) AİHS'nin 44 § 2 maddesi gereğince kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde, döviz kuru üzerinden Y.T.L.'ye çevrilmek üzere Savunmacı Hükümet tarafından başvurana maddi ve manevi tazminat olarak 3.000 Euro (üç bin) ve masraf ve harcamalar için 52 Euro'nun (elli iki) miktara yansıtılabilecek her türlü vergiden muaf tutularak *ödenmesine*,
- b) Söz konusu sürenin bittiği tarihten itibaren ödemenin yapılmasına kadar Hükümet tarafından, Avrupa Merkez Bankası'nın o dönem için geçerli olan faiz oranının üç puan fazlasına eşit oranda faiz *uygulanmasına*;
4. Adil tazmine ilişkin diğer taleplerin *reddine*;

karar vermiştir.

İşbu karar Fransızca olarak hazırlanmış ve AİHM İçtüzüğü'nün 77 §§ 2 ve 3. maddesine uygun olarak 2 Mayıs 2006 tarihinde yazılı olarak tebliğ edilmiştir